

Sv. Prokop,

zakladatel

slovanského kláštera na Sázavě.

Milé mládeži podává

Antonín Mlynář.

V Praze.

Knihhtiskárna družstva Vlasť v Praze.
1903.

Sv. Prokop,

zakladatel slovanského kláštera na Sázavě.

Milě mládeži podává *Ant. Mlynář*.

1. Jeho mládí.

Sv. Prokop narodil se ve vsi *Chotouni* nedaleko od Českého Brodu. V této vsi, opodál císařské silnice, vedoucí od Kolína ku Praze, stojí pěkný dvorec, ode dávna »svato-Prokopský statek« zvaný (protože prý se v něm světec tento narodil) a vedle něho nachází se nevelký, ale pěkný chrám *sv. Prokopa*. V něm u pravého postranního oltáře nachází se do zdi zasazená deska s tímto nápisem: »Za vlády Boleslava II., mezi lety 967—970 narodil se zde v Chotouni na tomto místě *sv. Prokop* . . .« atd.

Rodiče jeho byli stavu zemanského, lidé šlechtní a bohabojní, kteří ani bohatstvím neoplývali ani chudobou nebyli tísněni. Otec prý se nazýval *Vít* a byl synem *Ladislava*, majitele hradu Chotounského, a matka *Božena*. Jména ta, jak z dějin jest známo, byla tehdáž v Čechách dosti oblíbená.

Křest sv. *Prokopa* (staří Čechové říkali též Proch nebo Prokeš) byl asi v *Sadské*, městečku odtud nepříliš vzdáleném.

Bohabojní rodiče vychovali ho tak, že již v nejútlejším mládí obliboval si ctnosti, že pokládal bázeň boží za počátek veškeré moudrosti, že ctil své rodiče, a s jinými do styku přicházejí, zbuynosti i rozpustilosti se varoval.

Jako hoch her dětských nemiloval, nýbrž v pobožnosti zvláštní zálibu nalézal. V mladém těle obcoval veliký a šlechtitný duch, který se bál hříchem urazit Boha. Záhy dával na jevo budoucí své povolání, neboť zastihla ho kdysi v zahradě matka, když si budku z větví stavěl, a v té budce před obrazem Ukřižovaného konával vroucí modlitby.

Vypravují se také některé zkazky z chlapeckého jeho věku. Tak na př.:

Rodiče jeho marně hledali místo, kde by zřídili *studánku*. Dítka chopilo se proutku, navrtalo v zemi důlek, a hle! vyprýštl pramen. Toť původ »Prokopky«, studánky pro svou výbornou vodu vyhlášené, jež se nalézá na úpravné návsi chotounské.

Jindy žádostiv byl chlapec *Prokop* sbírat v lese jahody za tuhé zimy. Rodiče smáli se nerozumnému nápadu jeho. Než, jak velikým podivem je naplnilo, když dítě s kyticí jahod z lesa se navrátilo. Proto dosud

jest zvykem v Sázavě o pouti nakoupiti jahod a nésti je domů.

Jindy zase poslán byl Prokop s domácím čeledínem do lesa pro dříví. Na zpáteční cestě zlomil jim ďábel kolo u vozu. Mladistvý světec pohlédl k nebi a donutil ďábla, aby nesl nápravu až do dvora. Mezi vraty byl prý ďábel přimáčknut k pilíři tak, že podoba jeho naň se vtlačila a dlouho znatelná byla.

Hodlaje státi se knězem, chtěl se *Prokop* za jinošských let důkladně vzdělati. Té doby ještě dvojím zp^o sobem konali kněží služby Boží v říši česko-slovanské. Rozdíl u nich byl v obřadech a bohoslužebné řeči, nikoli ve víře.

A jako bylo dvojí kněžstvo v zemi, tak i příprava na kněžství byla dvojí: latinská (na př. v benediktinském klášteře v Břevnově u Prahy, *sv. Vojtěchem* založeném) a slovanská na *Vyšehradě*. A pro tuto rozhodl se i náš Prokop, když se zřekl svého dědičného práva ve prospěch jediné své sestry.

2. Sv. Prokop členem slovanského duchovenstva.

Prokop prospíval jak v bohumilých vědách tak i v ctnostném životě. Ano tak příkladně obcoval po čas svého učení na Vyšehradě, že poutal k sobě zraky svých vrstevníků. Později přijal i svěcení na kněžství.

Mistři a kněží Vyšehradští oblíbili si ho tak, že ho chtěli i za probošta zvoliti. Ale Prokopova mysl nebažila po důstojnosti; touha po vyšší dokonalosti přiměla ho k tomu, že se rozhodl, opustiti Vyšehrad a vyhledati zátiší kláštera, ovšem slovanského. A poněvadž takového v Čechách dosud nebylo, odešel nejspíše do *Uher*, kde v té době bylo více slovanských klášterů. Když se pak v jednom tamním klášteře mnišským pravidlům dokonale naučil, zatoužil po úplné samotě — stal se poustevníkem.

Ve své poustevně pojal velikou myšlénku, založiti *slovanský klášter v Čechách* a v něm uchrániti bohoslužbu slovanskou, drahé dědictví po apoštolech našich, sv. *Cyrillu a Methodu*.

Za doby knížete Oldřicha (r. 1012 až 1034) ocitl se v Čechách v místech, kde stojí nynější městečko *Sázava*. Zde našel příhodný útulek opodál příbytků lidských, ve kterém skryt jsa před světem, mohl oddati se životu plnému odříkání a sebezapírání. O samotě trvaje na modlitbách a skutcích kajicných, přijímal občas okolní venkovany, hlásal jim pravdy svaté víry a sám jsa vysoce vzdělán, též lid horlivě vzdělával.

Prokop však neměl zůstatí dlouho na poušti sám! Bylo to r. 1030, když kníže *Oldřich*, náruživý to lovec, na honbě v lesích sázavských pronásledoval krásného, velkého

jelena a odloučil se od ostatní společnosti a nenadále našel v hustém lese *Prokopa*. Důstojná postava velebného poustevníka podivnou mocí dojala knížete, tak že po krátké rozmluvě přilnul k němu s úplnou důvěrou, a vyzpovídav se, slíbil pokání a polepšení života. A poněvadž byl lovem unaven, podal mu *Prokop* k občerstvení v dřevěném koflíku vody ze studánky, požehnav ji; a ta chutnala Oldřichovi lépe než všeliká vína, jež byl při knížecích dvorech zakusil. Kníže užasl nad tím, co byl viděl i okusil a sliboval mu, že se příště ve všem radou jeho řídit hodlá.

3. Založení kláštera sázavského (asi r. 1032).

Od té chvíle, kdy byl *Prokop* vyznamenán hodností knížecího rádce, šířila se po všech místech pověst o jeho ctnostech, a lid scházel se, aby ho viděl a učení jeho slyšel. Když i chudé dobrotivě přijímal a jim sloužil, spěchalo k němu množství věřících, kteří po tom toužili, odřici se světa a s ním zůstatí do konce. Tak povstala na *Sázavě* osada poustevníků nazvaná až dosud *Budy*, protože poustevníci v boudách (budách) přebývali, chudým a opuštěným lidem přísluhující.

Poněvadž se působení poustevníků sázavských za *Prokopova* vedení stalo velmi

prospěšným, došlo přízně na dvoře knížecím a záhy se pomýšlelo na to, aby tu zbudován byl *klášter*.

Sv. Prokop hlavně přispěním knížete pečoval především o vzdělání důstojného chrámu a vystavěl basiliku (chrám po způsobu východním) ke cti blah. Rodičky Boží Panny Marie a sv. Jana Křtitele.

V této době meškalo již v Čechách více slovanských mnichů. Tyto a ještě některé ze slovanských klášterů v Uhrách povolal Prokop k sobě na Sázavu a dal jim pravidla mnišská.

Kníže *Oldřich*, i syn jeho, statečný kníže *Břetislav I.*, pečlivě se starali o klášter sázavský a hojnými statky jej obdařili.

4. Sv. Prokop opatem sázavského kláštera. Jeho smrt.

Sv. Prokop k domluvám knížete a přání mnichů odhodlal se přijmouti důstojnost opatskou, která však nezměnila pokorné mysl, bývalého poustevníka *Prokopa*; naopak, utvrdila ho ve skromnosti a sebeobětovnosti na prospěch bližních. Svatý opat býval vždy vesel a tak dobroživ, že podřízení vždy z lásky se vedení jeho podrobovali.

V pracích předcházet všechny bratry, neboť z klášterního jmění užíval jedině toho, co přičiněním rukou svých získal; byl svědomitým, štědrým, ale také opatrným sprá-

vcem klášterního jmění. V klášteře jeho ve skutek bylo uváděno pravidlo: »*Modli se a pracuj!*« Všichni řeholní bratří po modlitbách a službách Božích za svou práci se rozcházel, na pole nebo do zahrady, na luh nebo do lesa, jsouce v tom vzorem okolním vesničanům.

V klášteře sázavském hned od počátku byla též *škola*, ovšem po středověkém způsobu zřízená a vedená. Mistrem a učitelem mnichů i jiných žáků byl opět sv. *Prokop*. Znaje se výborně v písemnictví slovanském hned od mladosti a jsa milovníkem bohoslužby, zavedené sv. Cyrilem a Methodějem, přepisoval nejvíce sám, a naučil též klášterní bratry přepisovati evangelia, žaltáře (knihy žalmů) a všechny knihy k obřadům potřebné.

Opat Prokop učil žáky své nejen psáti, čísti (zvláště žalmy), počítati, zpívati, nýbrž i jiným uměním, jako malířství, sochařství a stavitelství. Na Sázavě vznikla první umělecká škola česká. Vliv její na širý okolní kraj teprve v novější době došel zasloužilého ocenění.

Tiché před tím zákoutí české neobyčejně oživlo, a lesní ústraní jakoby bylo proměněno. Příkladná zbožnost, s jakou služby Boží ve slovanském jazyku se konaly, vtělená pokora i ochotnost, s jakou sv. *Prokop*, vzor neunavné horlivosti a lásky,

každému v potřebách jeho vstříc vycházel, i kázání jeho, to vše působilo silou velmi přitažlivou. Chvalná pověst nového kláštera roznesla se brzy po vlasti české tak, že se lidé i ze vzdálenějších končin tam scházeli. Pro ty, kteří, poddávající se péči sv. *Prokopa*, na blízku jeho chtěli Bohu sloužiti, nestačilo klášterní stavení; proto si mnozí zřizovali poustevnické kobky okolo kláštera.

Při práci Bohu milé a lidem užitečné rychle plynula léta života *Prokopova*. Vnuknutím Božím zvěděl dobu svého skonání. I napomenul bratry, by dbali kázně a bázně boží. Upozorniv je také na časy budoucí, jakož i na příkoří, jež jim bude snášeti, dokončil život pozemský r. 1053, ve druhé polovici měsíce března a pochován dne 25. března v kostele klášterním za přítomnosti pražského biskupa *Šebíře*.

Jím shaslo vzácné světlo národu českému, odešel *vlastenec* upřímný, věrný opatrovník dědictví po sv. apoštolech slovanských potomkům zůstaveného, *zakladatel* a správce *prvního slovanského kláštera v Čechách*, *učenec* té doby na slovo vzatý.

5. Památky po sv. Prokopu.

Za památku po sv. Prokopu pokládá se kalich jménem jeho označený (*»koflík sv. Prokopa«*) a na »ostatkovém oltáři« ve farním kostele sázavském pečlivě ochraňo-

vaný. Na stříbrném, zlatem vyzdobeném podstavci spočívá nálevka (kuppa), kterou prý sv. *Prokop* vlastní rukou vyrobil ze dřeva jalovcového. Před dávnými časy člověk šilný, napiv se z kalicha tohoto, pozdravil se. Za *válek husitských* dostal se až do *Prahy* do *Valdštejnského* paláce (v Menším městě pražském) a odtud po válce 30leté vrácen od pánů z *Valdštejna* zpět. Od té doby býval na *Sázavě* obyčej, podávati poutníkům po sv. přijímání vína z tohoto památného kalicha. Tamtéž opatruje se také dřevěná »*lžice sv. Prokopa*«; v pokladě metropolitního kostela *sv. Víta* v Praze na *Hradčanech* opatruje se zlomek *hole sv. Prokopa*.

6. Prokop za svatého prohlášen r. 1204.

Bůh sluhu svého *Prokopa* i po smrti vyznamenával a počet zázraků se množil. Na př. na přímluvu jeho, slepá žena se uzdravila, jiná pak z vězení byla vysvobozena. Proto usilovali mnozí, zvláště jeden z nástupců jeho, opat *Blažej*, aby byl *Prokop* za svatého prohlášen. Kolem r. 1203 sepsána jsou svědectví o podivuhodných činech, jež se udály u hrobu *Prokopova* na *Sázavě*, načež opat *Blažej*, opatřiv se přímluvami biskupa *Daniela II.*, vlasteneckého kněžstva a mnohých urozených pánů, nastoupil cestu do věčného města *Říma*, aby tam žádal za svatořečení prvního opata *sázavského*.

Avšak papež *Innocenc III.* po delší čas zdráhal se tak učiniti a prodléval tak, že se opat sázavský po celoročním čekání konečně s nepořízenou do vlasti navrátiti chystal. A tu podivným viděním času nočního pohnut jest papež, že ihned velel opata sázavského k sobě povolati a ve sboru třinácti v Římě přítomných kardinálů bedlivě uvážiti věc, o kterou se jednalo. Tak dospělo jednání k žádoucímu konci. Papež nabyl plné jistoty o vznešených ctnostech i o zázracích příkladného kněze, poustevníka a opata českého, uznal i prohlásil *Prokopa* za svatého, a sám obětoval první mši svatou na počest *svatého Prokopa*.

§ Svatořečení (zdvihání tělesných ostatků) jeho v Čechách dalo se *na Sázavě* v neděli dne 4. července r. 1204, kterýžto den zasvěcen jest památce jeho až dosud.

Čechové zvolili si sv. *Prokopa* za patrona své vlasti a přičítali pomoci jeho mnohé události. Tak vypravuje se, kterak r. 1260 za války *Přemysla Otakara II.* s králem uherským *Belou IV.* nápomocen byl vojům českým sv. *Vácslav*, sv. *Vojtěch* a sv. *Prokop* tak, že nepřátelé ihned na útěk se dávali a Čechové slavně zvítězili.

7. Osudy slovanského kláštera na Sázavě.

Po smrti sv. *Prokopa* vzkvétal klášter sázavský dále, a to tak, že vzbudil závist u některých kněží německých. Tito obvinili

u knížete Svytihněva II. mnichy sázavské, jakoby byli kacíři a pokrytci. I byli tito r. 1057 z kláštera vyhnáni a odešli do Uher; na jejich místo dosazeni byli kněží latinští z Břevnova. Ti však na Sázavě spokojeni nebyli. Lid okolní se proti nim bouřil, a dle pověsti sám sv. Prokop vyháněl nového opata, Němce. Proto opustili klášter, který potom zůstal prázdný, až zase r. 1063 kníže Vratislav II. povolal z Uher mnichy sázavské zpět.

Po smrti druhého opata Jimrama zvolen byl za opata *Božetěch*, muž štedrý, učený a výmluvný, jenž byl výtečným sochařem a maliřem; posvátné umění v Čechách a zvláště na *Sázavě* přivedl k velkému rozkvětu. Bohužel, již za jeho života povstaly v klášteře různice mezi bratřími, kdo z nich má býti nástupcem jeho v úřadě opatském. Když spory dlouho trvaly, rozmrzel se konečně kníže Břetislav II. a rozkázal r. 1097 v zimě Božetěcha se svárlivými mnichy z kláštera Sázavského vyhnati a uvésti tam kněze Benedktiny z kláštera Břevnovského. A tak na Sázavě navždy zanikla bohoslužba v jazyku slovanském.

Příchodem nových mnichů neutrpěl klášter, nýbrž vzkvétal dále a dočkal se za králů z rodu Lucemburského nejslavnějších dob (za krále Jana, Karla IV. a Václava IV.).

Za válek husitských stížen byl smutnou pohromou. Roku 1421 v dubnu padl jako mnoho jiných klášterů, v moc husitů. Mni- chové sázavští byli vypuzeni neb povražďeni, jmění klášterní rozebráno a klášter zbořený od té doby pustým zůstal po mnohá léta.

R. 1433 vrátili se sice někteří mniši do zpusťšeného kláštera, ale sotva se tam uži- vili a klášter se hrobem sv. Prokopa za bouřlivých dob v Čechách přišel téměř v za- pomenutí.

To bylo příčinou, že se pomýšlelo na to, přenést tělo sv. Prokopa do Prahy, kde by měli dobří Čechové spíše příležitost sv. dědice zemského uctívati a jemu vděčnost svou za minulé dobrodiní horlivě najevo dávatí.

8. Přenesení ostatků sv. Prokopa.

R. 1588 byl tedy odkryt jeho hrob a tělesné jeho ostatky přeneseny byly do Prahy. Sám arcibiskup Martin přijal vzácný ten klenot ve velkém procesí, jehož se účast- nili kanovníci chrámu sv. Víta, císař Rudolf II. s četným komonstvem, mnoho kněží i panstva a zástupy věřícího lidu. Tělo sv. Prokopa bylo uloženo uprostřed chrámu Všech svatých na hradě Pražském, a od té doby šířila se znovu úcta a sláva sv. Pro- kopa po celých Čechách. R. 1669 bylo vrá- ceno rameno sv. Prokopa sázavskému klá- šteru, a tak na Sázavě obživla zase úcta

k sv. Prokopu a okolní lid opět tam začal putovati.

R. 1785 byl sázavský klášter zrušen od císaře Josefa II. a všechny pouti a průvody na Sázavu a do Prahy k ostatkům sv. Prokopa byly zakázány. A mniši sázavští přidělní k duchovním správám ve vřkolí. Od té doby přicházeli na Sázavu k sv. Prokopu již jen nejvěrnější jeho ctitelé a to porůznu; teprve r. 1796 přišlo opět na Sázavu první procesí z Prahy.

9. Úcta sv. Prokopa.

V jaké úctě mají Sázavští sv. Prokopa, to nejlépe poznáš, navštívíš-li Sázavu 4. července, kdy slaví se pouť sv. Prokopa. Tehdy bys spatřil městečko to ve sváteční náladě. Slavnostní ruch a posvátné nadšení lze pozorovati na místě bývalého kláštera. K uctění sv. Prokopa přichází tolik lidí z blízka i z daleka, že by se sotva vešli do chrámu, byf by stál ve své původní velikosti; nynější totiž chrám jest jen malá část dřívějšího klášterního chrámu, která byla vyhrazena pouze pro mnichy. Ostatní vše bylo za válek husitských zbořeno a zrušeno. Sloupy a věž před chrámem nynějším jsou svědky velikosti dřívějšího chrámu.

Den sv. Prokopa (4. července) jest na celé farní osadě sázavské jako svátkem zasvě-

ceným; nikdo tam v ten den nepracuje v poli, nikdo nekoná těžké služební práce doma.

Poutníci, když vykonali svou pobožnost v chrámu Páně v Černých Budách (tak se totiž jmenuje osada kolem bývalého kláštera), sestupují k řece a jdou přes most do městečka Sázavy, a dále k lesu, aby se napili z památné studánky »Vosovky«. Voda v této studánce mívala tu vlastnost, že kdo jí užil, uzdravil se ze své nemoci. (Na příklad vojín jeden vyléčil své churavé oči touto vodou, jiní zase zbavili se zimnice a padoucnice.) Asi $\frac{1}{4}$ hodiny cesty za návrším proti vodě na stráni v lese je jiná studánka »rakovka« zvaná a u ní kámen, na němž prý svatý Prokop líhával.

A jako do Sázavy, podobně i do vsi Chotouně mnozí a mnozí zbožní křesťané v neděli po sv. Prokopu rádi a z daleka putují. Pouť svatoprokopská slaví se tam hlučně. Všichni spěchají do nového, krásného chrámu, aby byli přítomni mši svaté a slyšeli kázání o svatém svém krajanu; úctu k němu v době naší po celém okolí šíří duchovní pastýřovékněží. A mnoho má ctitelů sv. Prokop mezi českými katolíky, které také otcovsky vždy chrání. Z různých stavů jsou to zvláště dva, které sv. Prokopa ode dávna za ochranu prosily a to stav rolnický a hornický.

Nedivme se, že *rolníci* jsou obzvláštními ctiteli sv. Prokopa. Vždyť sv. Prokop po-

cházel také z rodiny rolnické a nevyhýbal se ani nejobtížnějším pracím v lese a na poli. Lid okolní učil se od mnichů, jak se má půda vzdělávati, aby dávala hojnou úrodu. A tak stal se sv. Prokop učitelem zemědělství okolních rolníků.

Rovněž *horníci* mají dosti příčin, proč zvláštní úctu chovají k našemu sv. patronu. Vypravuje pověst, že sv. Prokop, dokud ještě jako poustevník v krajině sázavské o samotě žil, měl obydlí nad pustou jeskyní; a v té jeskyni prý tisíc běsů (zlých duchů) meškalo. Ale sv. Prokop nedal se jimi pokoušeti a vyrušovati! Modlitbami, bděním a posty, zlé duchy daleko od svého příbytku zahnal. Také horníci, pracující stále pod zemí, v dolech, v ustavičném jsou nebezpečí, že přijdou o život — působením zlých mocí dolů podzemních. A proto zvolili si sv. Prokopa za svého ochránce a patrona.

Milý čtenáři! važ si našeho velkého národního světce opata Prokopa, modli se k jeho úctě modlitbu, na konci připojenou. Od roku 1768 nalézá se hrob jeho již ne uprostřed kněžského oddělení před hlavním oltářem, nýbrž pod levou poboční kruchtou (chodbou), tedy na místě méně důstojném.

Zbožní křesťané těší se nadějí, že až dostavěn bude velechrám sv. Víta, dostane se též ostatkům sv. Prokopa místa čestnějšího.

Modlitba

ke sv. Prokopu, opatu a patronu českému.

Oroduj za nás svatý Prokope, abychom hodni učinění byli zaslíbení Kristových.

Svatý Prokope, patrone vlasti naší, přimlouvej se za nás, abychom úklady zlého ducha bystře poznávali a s milostí Boží vždycky statečně je přemáhali, jako Ty jsi to činil. Přimlouvej se za nás, abychom v práci a zbožnosti sobě libovali, práce své modlitbou posvěcovali a jednou blaženosti věčné dosáhli.

Modleme se! Račiž nám, ó Pane, působením milosti své dokonalého vyléčení uděliti: bychom, kteří přeslavné zásluhy svatého Prokopa, opata, ctíme, přimluvou jeho od všelikých neduhův duší našich osvobozeni byli. Skrze Pána našeho Ježíse Krista, jenž s Tebou živ jest a kraluje na věky věkův. Amen!

